

## TÜRK GÖÇMEN KADINLARIN ALMANYA'DA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ\*\*\*

### PROBLEMS AND SOLUTION SUGGESTIONS OF TURKISH MIGRATION WOMEN IN GERMANY

Nur ÇETİN\*, Sultan ASLAN ÖZCAN\*\*

\*Prof. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü  
[nur.cetin@ahievran.edu.tr](mailto:nur.cetin@ahievran.edu.tr)

ORCID ID:  
0000-0002-5377-7310

\*\*Yüksek Lisans Öğrencisi,  
Kırşehir Ahi Evran Üniv., Sosyal Bilimler Enst., Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı  
[sultan.aslanozcan@gmail.com](mailto:sultan.aslanozcan@gmail.com)

ORCID ID:  
0000-0002-1280-0393

\*\*\*Bu çalışma için, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun *onayı* alınmıştır.

Başvuru Tarihi/ Received:  
29.04.2024  
Kabul Tarihi/Accepted:  
13.08.2024

#### ARAŞTIRMA MAKALESİ



ISSN 2618-6217

#### Özet

Göç olgusu tüm toplumsal gruplar için çeşitli sorunlar içeren bir süreçtir. Göçün neden olduğu sorunlar tüm göçmen gruplar için zorlayıcı olmakla birlikte kadınlar göçün olumsuzluklarından daha fazla etkilenmektedirler. Kadınlar göç sırasında ve göç sonrası dönemde cinsiyet temelli çeşitli sorunlarla yüz yüze kalmaktadırlar. Göç edilen bölgede toplumsal ve ekonomik hayatta erkek göçmenlere oranla daha fazla ayrımcılık, dışlanma, entegrasyon zorlukları, kötü çalışma koşulları, düşük ücret gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Bu çalışma, Almanya'daki Türk kadınlarının sahip oldukları etnik ve dini kökenlerinden dolayı karşılaştıkları sorunları ve entegrasyon sürecinde yaşadıkları zorlukları belirleme amacı taşımaktadır. Bu sorunları ortaya koyabilmek için Almanya'da yaşayan 10 Türk kadınıyla yarı yapılandırılmış sorular üzerinden derinlemesine yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Sorunların çözüme ulaştırılabilmesi için kadınların yaşadıkları sorunlara ilişkin beklenti, talep ve önerileri doğru bir biçimde belirlemek gerekmektedir. Bu amaçla çalışmada Almanya'da yaşayan Türk göçmen kadınların kendi ifadeleri üzerinden bir durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler tematik olarak analiz edilmiştir ve Türk göçmen kadınların yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Kadın; Göç; Göçmen Sorunları; Türk kadını; Ayrımcılık; Almanya

#### Abstract

The phenomenon of migration is a process that includes various problems for all social groups. Although the problems caused by migration are challenging for all migrant groups, women are more affected by the negativities of migration. Women face various gender-based problems during and after migration. In areas settled after migration, they face more discrimination, exclusion, integration, poor working conditions, and low wages than male immigrants in social and economic life. This study aims to determine the problems that Turkish women in Germany face due to their ethnic and religious backgrounds and the difficulties they experience in the integration process. In order to reveal these problems, in-depth face-to-face interviews were conducted with 10 Turkish women living in Germany through semi-structured questions. In order to solve the problems, it is necessary to determine the expectations, demands and suggestions of women. For this purpose, the expectations and suggestions of Turkish women living in Germany regarding the solution of their problems were tried to be revealed through their own narratives.

**Keywords** Women; Migration; Migrant Issues; Turkish women; Discrimination; Germany

## 1. GİRİŞ

İnsan hareketliliği çağlar boyu devam eden bir durumdur. Tarih boyunca insanlar kuraklıklar, seller, savaşlar ya da salgın hastalıklar gibi farklı nedenlerle buldukları yeri terk etmek ve başka bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Modern çağda toplumsal ve ekonomik koşullardaki değişimler nedeniyle göç nedenleri çeşitlenerek üzerine işsizlik, yoksulluk, etnik çatışmalar ve siyasal baskılar gibi göçe sürükleyen çeşitli nedenler eklenmiştir, böylece göç eden insan sayısı artmıştır. Bu göçler gönüllülük esasına dayandığı gibi kimi zamanda çeşitli zorlamalar nedeniyle gerçekleşmektedir. Böylelikle isteğe bağlı göçler dahi pozitif sonuçlar vermemiştir. Özellikle 18. Yüzyılda Sanayi Devrimi göç hareketlerinin büyük bir ivme kazanmasında bir kırılma noktası olmuştur. Sanayileşme ile birlikte daha refah içerisinde yaşamak umuduyla kentlerde veya yurtdışında çalışmak için göç edenlerin sayısı hızla artmaya başlamıştır. Ardından I. ve II. Dünya Savaşları kitlesel göç hareketlerinin artmasına neden olur iken, son yıllarda ise savaşlar ve siyasal çatışmalar göçün en önemli nedenleri arasında görülmektedir.

Dünya genelinde kadın göçü çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Ekonomik nedenlerden dolayı göç eden kadın daha iyi çalışma koşulları ve gelir elde etmek veya yoksulluktan kaçma amaçlıdır. Kadının eğitim veya kariyer fırsatı bulunuyor ise bu nedenle de göç etmektedir. Zorunlu göç nedeniyle göç eden kadın savaş, çatışma, doğal afetler gibi nedenlerle göç etmektedir. Ayrıca aile birleşimi nedeniyle de göç gerçekleşmektedir. Bu göç aynı il de de olabilir, yurtdışı göçü de olabilir. 2020 yılında kadın göçmen sayısı 135 milyonu yani yüzde 48,1'i oluşturmaktadır. 2000 yılında bu oran ise yüzde 49,4'tür (UN DESA, 2020). 2019 yılında ise kadın göçmen işçi sayısı yüzde 41,5 oranında idi, yani 70 milyon, ancak istihdam oranı ise yüzde 47,9'dur (ILO, 2021).

Bu çalışmanın konusu olan ekonomik temelli göçler, II. Dünya Savaşı'nın ardından yeniden bir yapılanma içerisine giren gelişmiş Avrupa ülkelerinin çevre ülkelerden işgücü istihdam etmeye başlamasıyla farklı bir boyuta taşınmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında sanayileşme hamlesi başlatan Almanya, Fransa, gibi gelişmiş Avrupa ülkeleri, komşu ülkeler ile işgücü anlaşmaları yapmıştır. Bu anlaşmalar kapsamında Almanya da Türkiye'den sanayinin alt kollarında çalıştırılmak üzere işçi talebinde bulunmuştur (BPB, 2020). 1961 yılında Almanya ile Türkiye arasında imzalanan anlaşmanın (Bundesarbeitsblatt, 1962) ardından, Türkiye'den çok sayıda işçi Almanya'ya göç etmiştir. Fakat anlaşma belli bir süreliğine yapıldığı için Türkiye'den giden göçmenler, belli bir süre çalışıp para kazandıktan sonra dönmeyi amaçlayan erkek göçmenlerden oluşmaktadır. İlerleyen süreçlerde uygulanan politika değişiklikleri nedeniyle Türk erkek göçmenlerin Almanya'da kalıcı olmasının anlaşılmasından sonra, aile birleşimi yoluyla göçmenlerin Türkiye'deki eşleri de Almanya'ya göç etmiştir. Fakat Petrol krizi, Türkiye'deki askeri darbe ve ardından Sovyetlerin dağılmasıyla, Almanya'ya göç eden Türkler, istenmez duruma düşmüştür (BPB, 2021). Ortaklık Antlaşmaları durdurulmuş ve ilişkiler bozulmaya başlamıştır (Anwerbestopp, 1973). İlerleyen yıllarda Almanya Türkiye'den gelecek işgücü göçüne karşı çeşitli kararlar almıştır. Öncelikle işçi alımı durduruldu, işsizlik oranı arttı ve göçmenler entegrasyon sorunu ile karşılaştı. Sorunların artmasıyla birlikte aile birleşimi zorlaştırılmıştır. Ancak Petrol krizi sürecinde ve sonrasında Türkiye'den erkek işgücü yerine, kadın işgücü talebinde bulunmuştur (Mattes, 2019).

1970'lerden itibaren başka bir kültür ve başka bir medeniyet alanı olan Almanya'ya Türkiye'den göç eden Türk kadınları birçok sorunla yüz yüze kalmıştır. Bu sorunların arasında dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmak, Alman dilini öğrenememe, uyum (entegrasyon) sürecinde zorluk yaşamak, iş hayatında zorlu çalışma koşulları bulunmaktadır. Böylelikle çeşitli ekonomik ve kültürel sorunlarla Türk kadınlar baş etmek durumundadır. Türklerin etnik ve dinsel farklılıkları Almanlar tarafından uyumsuz aktörler olarak tanımlanmaktadır. Yıllardır Türkler ve Almanlar bir arada yaşamalarına rağmen Türklerin kültürlerini ortak kültür değerlerinin içinde yer almamaktadır. Ancak farklı ülkelerden Almanya'ya göç etmiş ve uzun yıllardır yaşamayan insanların kültürlerini ve dinleri Almanya ortak kültür olarak sahiplenmektedir. Türklerin, Müslüman ve misafir işçi olmaları ise Almanların kendi kültürlerinin ve dinlerinin dışında olarak tutulmaktadır. Almanların bu farklılıkları ön planda tutmaları, Türklerin entegrasyon sürecinde zorlanmalarına ve dışlanmalarına neden olmuştur (Perşembe, 2009). Bu çalışmada Türkiye'den Almanya'ya göç etmiş veya Almanya doğumlu Türk kadınların entegrasyon sürecine yaklaşımları analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışmada fenomenolojik araştırma yöntemi kullanılarak, Almanya'da iş hayatına atılmış olan kadınlarla yapılan görüşmelerden yola çıkarak, Türk kadınların Almanya'da yaşadıkları sorunları ele alınmış ve bu sorunların çözüm yolları, beklenti ve önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın temel amacı olan, iş hayatına atılmayı başarmış 10 Türk kadının perspektifinden Almanya'daki Türk kadınının sorunları ve çözüm önerilerini belirleme doğrultusunda geliştirilen mülakat formu ile sosyal medya (Whatsapp, E-mail, Instagram ve Facebook) üzerinden çevrimiçi görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme başlamadan önce her katılımcıyı etik kurulu tarafından düzenlenen onam formu hakkında bilgilendirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler tematik olarak analiz edilmiştir ve Türk göçmen kadınların yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Almanya'ya göç eden Türk işçiler hakkında araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların çoğunluğu erkeklerin Almanya'ya göç etme süreci ve iş hayatını içermektedir. Kadınlar üzerinden yapılan araştırmalarda kadın göçmenlerin iş hayatı ve eğitimi ele alınmıştır. Bu çalışmanın farkı ise Türk göçmen kadınlar ile birebir görüşmeler gerçekleşmiştir ve bu görüşmeler üzerinden Almanya'da karşılaştıkları sorunlar ele alınmıştır. Ayrıca belirtilen sorunlara çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Karşılaştıkları sorunlarla baş etmeye çalışan kadınlar aslında bir yandan da kendilerini geliştirmektedir. Bu gelişim eğitim, dil veya iş hayatını etkilemektedir. Böylelikle göçün zorlukları olduğu gibi faydaları da bulunmaktadır.

## **2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

### **2.1. Göç'ün Tanımı**

Türk Dil Kurumu'na göre, göç " Ekonomik toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşik yerine gitme işi, taşınma, hicret muhaceret" olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2022). Göçmen için genel bir tanım bulunmamaktadır, ancak kişi zorlama veya baskı olmadan, kendi özgür isteğiyle, ekonomik refahı için başka ülkeye gitmesi olarak tanımlanabilir (McConnell, 2016). Türk Dil Kurumu, şu şekilde tanımlamıştır: "Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk),

muhacir”, (TDK, 2022). Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) tanımına göre: *“Uluslararası düzeyde “göçmen”in evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi genellikle, göç etme kararının ilgili kişi tarafından “kişisel rahatlık” nedeniyle ve dışsal zorlayıcı bir faktörün müdahalesi olmadan alındığı tüm durumları kapsayacak şekilde anlaşılmıştır. Maddi veya sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendilerinin veya ailelerinin beklentilerini iyileştirmek için başka bir ülkeye veya bölgeye taşınan kişiler ve aile üyeleri için de geçerlidir. Birleşmiş Milletlerine göre göç nedenleri, gönüllü veya gönülsüz olmasına ve göç etmek için kullanılan düzenli veya düzensiz araçlara bakılmaksızın yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden kişi olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir tanıma göre turist ve iş adamı olarak daha kısa süreli seyahat edenler göçmen sayılmayacaktır. Bununla birlikte, yaygın kullanım, tarım ürünlerini dikmek veya hasat etmek için kısa süreliğine seyahat eden mevsimlik tarım işçileri gibi belirli türde kısa süreli göçmenleri içerir.”* (Perruchoud ve Redpath, 2011: 61). Avrupa Birliği (AB) ise Vatandaşı olduğu devletin dışında bir yıldan uzun yaşaması olarak tanımlanmaktadır (European Union [EU]).

Bir Göçmen kendi özgür iradesi ile refah içinde yaşamak için göç etmesi işgücü göçü olarak tanımlanmaktadır. Buradaki önemli faktör ekonomidir. Bu gibi çeşitli faktörler insanların göç etmesine sebep olmaktadır. Göçe sebep olan ana faktörler dört gruba ayrılmaktadır:

- Bulunduğu bölge ile ilgili faktörler
- Hedef bölge ile ilgili faktörler
- Engeller içeren faktörler
- Kişisel faktörler

Bu gruplara göre, göçmen işçi bulunduğu ülkenin ekonomik refahını, çalışma şartlarını önemsemektedir ve endüstri ülkeleri daha cazip gelmektedir. Endüstri ülkelerin yüksek gelir ve daha iyi çalışma şartları ilgilerini çekmekte ve göçe sebep olmaktadır (Lee, 1966: 49f). İşgücü göçü ise gönüllü göç olarak tanımlanabilmektedir (Yılmaz, 2014: 1692-1697). Bu göç türünün amacı kendi istekleri üzerine gelişmiş ülkelerde iş bulabilmek veya daha iyi koşullarda çalışmaktır (Kalaycı ve Civelek, 2021). Gönüllü göçmen tek başına veya ailesi ile birlikte, ekonomisi güçlü olan ülkelere, çalışma, eğitim gibi hayat şartlarının daha yüksek olan ülkelere göç etmesidir. Göç veren ülke, işsizliğin azalması açısından olumlu bakmaktadır, ancak insan sermayesini kaybetmektedir. İşgücü göçü olarak Almanya’ya göç eden Türk işçileri örnek gösterilmektedir (Yılmaz, 2014: 1692-1697).

## 2.2. Birlikte Yaşamamanın Kavramları ve Tanımları

Uyum kavramının tanımı genel olarak bir “bütünün parçaları arasında uygunluk. Toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama; intibak, entegrasyon. Kişilerin birbirine karşı uyumları” (TDK, 2023) olarak tanımlanmaktadır. TDK entegrasyonu “bütünleşme” ve “uyum” olarak tanımlanmaktadır. Aslında entegrasyon “karşılıklı dengeli iletişimi” ifade ettiği gibi “göçmen işçilerin göç ettikleri ülkenin toplumsal yaşayışına, kurallarına uyum sağlaması” anlamında kullanılmaktadır. Temel amacı ise “bir grup veya toplumun kendi özelliklerini koruyarak çok kültürlü bir toplumda diğer kültürlerle birlikte o yapının işleyişine katılmasıdır” (Perşembe, 2009). Toplum ise “aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan

insanların tümü" (TDK, 2023). Genel olarak toplum, ortak bir kültür, dil, tarih, coğrafya, değer, norm ve kurum paylaşan insanların oluşturduğu bir birliktir (Sinanoğlu, 2015). İnsanları toplum olarak bir arada tutan ise kültürüdür. Kültür, "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü" dür (TDK, 2023). Almanya farklı devletlerden işgücü göçü nedeniyle çok kültürlü bir devlet haline gelmiştir, yani farklı kültür, etnik ve dini gruplar birlikte yaşamaktadır. Böylelikle Amerika, Avustralya gibi Almanya'da göç alan devlet konumuna gelmiştir. Çokkültürlülük, azami şekilde kültürel, etnik ve dini gruplardan faydalanmaktır. Böylelikle hedef toplum arasında uyumu ve hoşgörüyü sağlamaktır. Ancak toplumun bir kısmı bu çeşitlilikten memnun kalırken diğer kısmı ise hoşnutsuzdur. Çok kültürlülüğü kabul etmeyenler tek kültürçüdür ve farklı kültürleri ülkelerinde kabul etmedikleri gibi asimile etmeye çalışmaktadır (Perşembe, 2009). Asimilasyon "farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Avrupalılar göçmenleri şu şekilde algılamaktadır "Avrupalılar, kendi medeniyet projelerine uymadığını düşündükleri göçmen istilasını, ekonomik ve toplumsal gelişmelere bağlı olarak önemli bir tehdit olarak algılamaktadır"(Perşembe, 2009). Asimilasyon süreci 1930'lu ve 40'lı yıllarda Amerika'da "erime potası (melting pot)" modeliyle uygulanmaya çalışıldı. Farklı etnik grupların bir araya gelip yeni kimliklerin oluşması amaçlanmaktaydı ancak toplulukların yaşantısı birebir uyuşmadığından erime potası modeli uygulanamamıştır. Türklerin Almanya'ya göç etme döneminde yani 1960-1970'li yıllarda yeni bir model ortaya çıktı, 'salata tabağı'. Bu model ile farklı toplumların bir arada yaşamalarını amaçlamaktadır ve bu model destek bulmuştur. Ancak entegrasyonun anlamı ile amacı farklıdır ve böylelikle "tek bir entegrasyon modeli yok, farklı toplulukların tek bir entegrasyon süreci yok. Çok boyutlu ve çok katmanlı bir süreçten bahsediyoruz". İbrahim Kalın entegrasyon ve asimilasyon tartışmalarının son bulmasına yönelik yeni bir paradigma önerisinde bulunmuştur ve "bu entegrasyon-asimilasyon düalizminden bir "bir arada yaşama ahlakı ve kültürü" paradigmasına geçmemiz" gerektiğini ifade etmektedir (Kalın, 2011:37-38).

### 3. YÖNTEM

Çalışma ile ilgili literatür Türkçe, Almanca ve İngilizce dilinde taranmıştır. Tarama esnasında problem belirlenmiş ve problemin ortaya çıkarılabilmesi için mülakat soruları hazırlanmıştır. Mülakatlara toplam 10 Türk kökenli kadın katılmıştır. Türk kadınların Almanya'daki sorunlarına çözüm üretilebilmesi için mülakatlar derinlemesine gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma nitel araştırma metotları çerçevesinde fenomenolojik yöntem kullanılarak yapılmıştır. Mülakat soruları açık uçlu ve yarı-yapılandırılmış şekilde hazırlanmıştır. Araştırmanın temel amacı Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının perspektifinden Almanya'daki Türk kadınının sorunları ve çözüm önerilerinin belirlenmesidir. Türk kadınları ile sosyal medya (Whatsapp, Email, Instagram ve Facebook) üzerinden çevrimiçi görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye katılanların meslekleri yazar, mühendis, psikolojik danışman, taksi şoförü, devletin sosyal kurumunda görevli, siyasette aktif, işletme sahibi, öğretmen. Yaş aralığı ise 20-65 yaş arasındadır; eş durumları ise farklılık göstermektedir, aralarında evli, bekâr ve ayrılmış/boşanmış kadınlar bulunmaktadır. Bu çalışmada entegrasyon, çok kültürlülük ve uyum kavramları ana kavramlardır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler tematik

olarak analiz edilmiştir ve Türk göçmen kadınların yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Araştırma probleminin verimli sonuçlar elde edebilmesi için, verilere açık uçlu sorular, mülakatlar ve gözlemler ile ulaşılmıştır.

Almanya’da yaşamış biri olarak çalışmam için gerekli olan örnekleme kolaylıkla ulaşılmıştır. Ayrıca Almanya’da yaşayan ancak yüksek lisansını Türkiye’de yapan arkadaşımın katkısı olmuştur. Örneklem olarak kartopu örnekleme kullanılmıştır. Bu örneklem ile ilk olarak belirli bir konuda sahip olan kişi ile görüşme başlatılır ve bu kişi diğer katılımcıları önermesiyle ilerlemektedir. Böylelikle kartopu gibi büyümektedir. Kartopu örnekleminin kullanılmasının sebebi ise Almanya’ya göç etmiş Türk kadınlar üzerinde yapılan araştırmada kadınlara ulaşılması kolaylaştırmaktadır. Bu örneklem ile kaynak kişi ile görüşme gerçekleştirildikten sonra bir başka kişiye ulaşmak ve bilgi toplamak için öneride bulunmaktadır. Böylece bilgi toplama etkilidir ve örneklem hedefe ulaşana kadar devam etmektedir (Baltacı, 2018). Görüşülen Türk kadınlar belirlenen kriterlere göre seçilmiştir. Bu kriterler şunları içermektedir: Türk kökenli ve Almanya’da en az on yıldır yaşıyor olmalı. Daha verimli sonuçları elde edebilmek için iş hayatına atılmış olmaları önem taşımaktadır. Ayrıca kadınlar farklı kuşaklardan seçilmiştir, böylelikle araştırma probleminde sınır belirlenmiştir ve tüm kesimi içermemektedir. Mülakat Yapılan Kimselerin Özellikleri tablo 1’de sıralanmıştır.

**Tablo 1: Mülakat Yapılan Kimselerin Özellikleri**

Görüşmeci	Meslek	Göç Nedeni
GÖRÜŞMECİ 1	Sosyoloji Mezunu – Kurumda Çalışmaktadır	Evlilik Yolu ile Göç
GÖRÜŞMECİ 2	Sosyal Kurumda Çalışmaktadır	Evlilik Yolu ile Göç
GÖRÜŞMECİ 3	Siyasi Alanda Görevli	Annesi Evlilik Yolu ile Göç Etmıştır,
GÖRÜŞMECİ 4	Mühendis	Evlilik Yolu ile Göç
GÖRÜŞMECİ 5	Taksi İşletmeci – Taksi Şoförü	Baba 1960 Yılında İlk Göç Edenlerden, Kendisi Türkiye’de Doğdu ve Küçük Yaşta Göç Etti
GÖRÜŞMECİ 6	Psikolojik danışman	1971 Yılında Anne-Baba Göç Etmıştır
GÖRÜŞMECİ 7	İşletme Sahibi	Evlilik Yolu ile Göç
GÖRÜŞMECİ 8	Öğretmen	Evlilik Yolu ile Göç
GÖRÜŞMECİ 9	Sosyal Kurumda Çalışmaktadır	Evlilik Yolu ile Göç
GÖRÜŞMECİ 10	Yazar	Evlilik Yolu ile Göç

Temel araştırma soruları:

- Almanya’ya göç eden kadınlar uyum içerisinde yaşamayı nasıl betimlemektedirler?
- Göç eden kadınlar iş hayatına başlama deneyimlerini nasıl betimlemektedirler?
- Almanya’daki yaşam kadınların hayatını nasıl değiştirmektedir?

#### **4. TÜRKİYE’DEN ALMANYA’YA İŞÇİ GÖÇÜ SÜRECİ VE TÜRK KADINLARIN GÖÇÜ**

I. Dünya Savaşından sonra Avrupa sanayisi hızla gelişmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında ise ülkelerin kalkınmasını sağlamak amacıyla, 1950 ve 1960’lı yıllarda Batı Avrupa, Amerika ve petrol üreten Ortadoğu ülkeleri yabancı iş gücü ithal etmeye başlamışlardır

(Abadan-Unat, 2002: 34). II. Dünya Savaşı'nı kaybeden Almanya, Sanayileşme sürecinde yoğun işlerde çalıştırılmak üzere yabancı işçi istihdamına yönelik ülkelere birtir olmuştur (Ünver, 2011: 188).

Almanya söz konusu bu ihtiyaç doğrultusunda Türkiye'den de geçici süreliğinde işçi talebinde bulunmuştur ve 1961 yılında Almanya ile Türkiye arasında 'Türk İşgücü Anlaşması' imzalanmıştır (Danış, 2021: 10). İmzalanan anlaşma gereğince 1961 yılında Türkiye'den Almanya'ya 5 bin 193 kişi göç etmiştir (Sirkeci ve Erdoğan, 2012: 298). Almanya'ya aynı yıllarda işgücü alırken işçileri farklı tanımlamıştır. "Zorunlu işçi" (Zwangsarbeiter), "yabancı işçi" (Fremdarbeiter) ve "konuk işçi" (Gastarbeiter) olarak tanımlamaktadır.

Türkiye'den Almanya'ya iş için göç edenleri "konuk işçi" olarak tanımlanmıştır ve bunun sebebi ise işçilere belirli süre kalacaklarını hatırlatmak içindir (Ünver, s.187-188). Türklerin Almanya'ya göçünü ve dönüşünü dört dönem olarak sınıflandırmak mümkündür. "İlk olarak, 1961-1973 arasında Almanya göç eden işçiler; İkinci sosyal kategori, 1973 yılında durdurulan işçi alımı sonrasında oluşan aile birleşmeleri; üçüncü kategori ise 1983 yılında yürürlüğe giren "Geri Dönüş Yasası" ile Türkiye'ye geri dönenler; dördüncü kategori de, 1990'lı yıllardan sonra farklı bir bakış açısı ve içerik kazanan göç olgusu ve etnik azınlıkların oluşması sürecidir" (Aksoy, 2010:8-9).

1961 yılından itibaren göç eden Türkleri, Alman kamuoyu "Misafir İşçi" yani "Gastarbeiter" olarak tanımlamıştır ancak ilerleyen yıllarda bu misafirlik kalıcı bir hale dönüşmüştür. İlk etapta geçici bir süreliğine gittiklerini düşünen Türk işçiler, belli bir sermaye biriktirip ülkelere döneceklerini hedeflemiştir. Fakat dönmek bir yana dursun Türkiye'den giden işçi sayısı sürekli artarak 1973 yılında 910 bine ulaşmıştır (Sirkeci ve Erdoğan, 2012: 298). Bu sayı ilerleyen yıllarda gittikçe artarak milyonlarla ifade edilen sayılara ulaşmıştır. Böylelikle Türk işçiler yıllar içerisinde Almanya'daki en fazla göçmen grubunu oluşturmuştur. 2022 yılında Türk göçmen sayısı 2,8 Milyon, yani yüzde 11,9'u oluşturmaktadır. Bu oranda Almanya'da en büyük göçmen grubudur. Harita 1'de göçmen sayısını göstermektedir. Haritaya göre ilk sırada Türkler ikinci sırada Polonyalılar vardır (Minas, 2023).

Almanya'nın uygulamaya koyduğu işçi göçü alımı düşük nitelik gerektiren ve kol emeğine dayalı sektörlerin emek gücü talebini gidermek için tasarlanan bir sistemdir. Belirlenen Alman istihdam politikası az gelişmiş ülkelere gelen göçmen işçileri düşük nitelikli işlerde çalıştırabilecek, gerektiğinde ise işverenler tarafından kolayca işten çıkarılabilecek geçici emek havuzu olarak planlanmıştır. Türkiye'den Almanya'ya daha çok kırsal kesimden niteliksiz işgücü göç etmiştir. Belli bir süre çalışma umuduyla giden Türk işçiler burada ağırlıklı olarak Almanların çalışmak istemedikleri ve ağır çalışma koşullarına sahip madencilik, imalat sanayi, inşaat ve temizlik gibi iş kollarında istihdam edilmiştir (Toksöz, 2001: 103). Türk işçilerin Almanya'ya gidişi sadece Almanya için çözüm olmamıştır, aynı zamanda Türkiye'nin ekonomisine de katkı sağlamıştır (Terzi ve Oltulular, 2004:22). Bu şekilde hem Türkiye'nin işsizlik sorunu çözülecektir ve dövizle birlikte ekonomi kalkınacaktır, aynı zamanda tecrübeli işçi olarak geri döneceklerdir. Ancak 1961 yılında başlayan Almanya'ya göç süreci bugün hala devam etmektedir. Türkler bugün Almanya'daki sayıca en fazla diaspora grubunu teşkil ve günümüze kadar 3 nesil Türkler Almanya'da yaşamına devam etmektedir.

**Harita 1: 2022 Yılında Göçmen Oranları**



**Kaynak:** Minas (2023). Atlas über Migration, Integration und Asyl. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. 13. Ausgabe

İşçi olarak Türk kadınları ilerleyen yıllarda göç etmeye başlamıştır. Bu durumun en önemli nedeni, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre işçilerin geçici bir süreliğine ve ağır işler için çağırılmasıdır. Böylelikle ilk etapta göç eden Türk göçmen nüfusu ağırlıklı olarak eşlerini Türkiye’de bırakan erkeklerden oluşmaktadır.

Kadın nüfusu ise geliştirilen yabancı işçi politikaları doğrultusunda artış göstermiştir. Dönüm noktası ise olan 1974 yılında başlamıştır. Yoğun olarak aile birleşiminin etkisiyle erkek göçmenler eşlerini yanlarına aldirmaya başlamışlardır (Faist; 2003:190). Aile birleşimi yoluyla Almanya’ya giden Türk göçmen kadın sayısı artmaya başlamıştır. Böylelikle 1980’li yıllar Almanya’da aile birleşimi göçlerinin ön plana çıktığı yıllar olarak anılmıştır (Sirkeci ve Yüceşahin 2014: 4). “Almanya yeniden kadın işçi istiyor” (Akşam, S:4) başlığı ile gazetede yer alan haberde Alman Siemens firmasının personel müdürünün Türkiye temasları konu edinmiştir. Habere göre Alman yetkilinin, Türk kadınlarının çalışmaya az rağbet gösterdiğinden, sadece 1600 Türk kadınının Almanya’da çalıştığını ve kendilerinin 18-20 yaşları arasında yeni kadın işçilere ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir. Ancak kadınların göç etmeme sebeplerinden biri, kadının yurtdışı deneyimi olmaması diğer sebebi ise kültürümüze göre bunun uygun görülmemesidir, ayrıca evli olan kadınların eşini ve çocuklarını bırakamaması da sorun



olmuştur. Böylelikle kadınların göç etmesine izin verilmemiştir.

Almanya'ya daha önce göç etmiş kadınların Türkiye'yi ziyarete geldiklerinde Almanya'nın güvenli ülke olduğuna dair bilgilerin paylaşılmasıyla birlikte, ikinci göç dalgası olarak görülen 1967-1973 yılları arasında 138 bin kişi göç etmiştir. Almanya'da çalışan erkeklere eşlerini Almanya'ya götürebilmelerine imkân verilmesiyle birlikte kadınların göç etmesi desteklenmiştir. Ekonomik kriz döneminde dahi kadınların resmi alım prosedürleri daha hızlı işlenmiştir, erkeklerin alımları ise yavaşlatılmıştır. İnce işçilik gerektiren üretimlerde, yani üretim sürecinde yüksek hassasiyet ve detay gerektiren işlerde kadın işçilere ihtiyaç duyulmaktadır (Genel, 2013: 28). Birçok Türk kadını bu talebi fırsata çevirmiştir. İşçi eşi olarak göç edenlerin yanı sıra ailelerini geride bırakıp Almanya'ya göç etmiştir. Ancak Almanya'daki yaşam Anadolu'daki yaşamdan farklı olması sebebiyle Alman toplumuna adaptasyon sürecinde birçok sorunla (düzen, çevre, dil, mantalite, yaşam tarzı, sosyal haklar, din farkı, yemek kültürü vs.) karşılaşıldı. Ancak süreç içerisinde Türk kadınları çalışkanlığı, disiplinliliği ve sabırlılığı ile kendilerinden söz ettirmiştir.

Aile birleşimi yoluyla eş statüsünde Almanya'ya giden Türk kadınları ilk defa karşılaştıkları yabancı bir ortama girmenin zorluklarını yaşamıştır. İlk dönem giden Türk göçmen kadınların en büyük problemi dil olmuştur. Aile birleşimi yoluyla göçün parçası haline gelmiş Türk kadınları Almanya'da oldukça kapalı ve geleneksel değerlere göre şekillenmiş bir toplum içinde yaşamlarını sürdürmektedir (Silkin, 2010: 45). Dil sorunu kadınların toplumsal hayattan ve iş yaşamından uzak kalmaları sonucunu da beraberinde getirmiştir. Aile birleşmesi, tarihsel açıdan kadın göçünün temel nedeni olarak görülmekte ise de yapılan göçler her ne kadar yasaların sağladığı imkânlarla bir şekilde daha kolay olabilse dahi, bu şekilde göç eden eşlerin ya da diğer aile bireylerinin çalışma izni alabilmesi ayrı bir süreç gerektirmektedir. Ancak Aile Birleşimi Politikası istenilen sonucu elde edemeyince, 23 Kasım 1983 yılında "Geri Dönüş Teşvik Yasası" çıkartılmıştır. Belirlenen tarihler arasında (31 Ekim 1983 – 30 Haziran 1984) Türkiye'ye dönen işçilere 10.500 Alman Markı ve çocuk başı 1.500 Alman Markı, ayrıca 1984'te imzalanan kültür anlaşması ile çocukların Türkiye'ye uyum sağlaması için de ayrı destek verilecektir. Bu tarihler arasında Türkiye'ye 21.100 kişi dönmüştür ancak yasadışı 14.000 kişi yararlanmıştır (Die Gaste, 2008: 5). Geri Dönüş Teşvik Yasasının kabul edilmesinin en büyük sebebi, Almanya'da artan yabancı düşmanlığıdır. Uyum için verilecek destekler Türkiye'de uygulanmamış ve birçok insan uyum sağlamakta zorluk çekmiştir. Ancak 1987 yılında Almanya'da yeni bir karar kabul edilmiştir ve 23 yaşın altındaki gençlere tekrar Almanya'ya dönme, oturma ve çalışma hakkı verilmiştir (Özdal, 2018: 174-181).

'İşçi göçü' olarak 1970'li yıllardan itibaren Almanya'nın kadın işçi talep etmesiyle göç eden kadınları tanımlamaktadır. Kadınların ücretli istihdamı, erkeklerin istihdamını düşürmüştür. Zor şartlarda çalışmayı erkeklerden daha çok kadınlar kabul etmiştir. Ev içi ve bakım hizmetlerinde yoğunlukta çalışmaları öne çıkmaktadır. Ayrıca kadınlar esnek ve düzensiz koşullarda çalışmaktadırlar (Dedeoğlu ve Gökmen, 2020). Alman hükümeti Türk kadınlarının çalışma disiplininden memnun iken, sosyal hayatta Türk kadınlar umduklarını bulamamaktadır.

## 5. TÜRK GÖÇMEN KADINLARIN ALMANYA'DA YAŞADIĞI SORUNLAR İLE İLGİLİ BULGULAR

Göç her ne şekilde olursa olsun, insanın yaşadığı coğrafyadan, kültürden ayrılıp başka bir kültür alanına göç etmesidir. Göç etnik fark etmeksizin göç edenlerde ciddi etkiler yaratabilmektedir. Türkiye'den Almanya'ya göç eden kadınlar da Almanya'da pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Kadın göçmenleri en çok zorlayan sorunlar ise ayrımcılık ve entegrasyon sorunudur. Farklı kültürden ve dinden olan insanlarla uyum içerisinde yaşadıkları gösterilmektedir. Bu durum Alman hükümeti tarafından böyle görülmektedir, ancak Alman halkının davranışı ve düşüncesi farklıdır. Entegrasyon, farklı etnik gruplar arasında kültürel değerlerini yaşatmaktır. Böylelikle kendi kimliklerini aktif bir şekilde yaşamaktadırlar (Dedeoğlu ve Gökmen, 2020). Castles ve Miller (1998) Avrupa'da yaşayan göçmenlere göre dört farklı model geliştirmişlerdir. Almanya etnik bir modeldir, "ulusal kimlik, etnik kimlik ile bağlanmıştır". Sosyolog Friedrich Heckmann, entegrasyon ile ilgili çok sayıda makale ve kitap yazmış birisi olarak, şu şekilde özetliyor: "Genel olarak entegrasyon yeni bir toplumsal grubun mevcut sosyal yapılar ile topluma kazandırılmaları, ayrıca bu süreçte nasıl ve ne şekilde hazırdaki grubun sosyoekonomik, yasal ve kültürel ilişkilerine dâhil edileceğini ifade eder" (Haksever, 2014: 22). Fakat Görüşmeci 1 bu konuda şu şekilde cevap vermektedir:

*"İlk hamileliğimde Almanca bilmediğimden zorluklarla karşılaştım ve kendime hedefler belirledim. Ehliyetimi alacağım, Almanca öğreneceğim, kimseye muhtaç olmayacağım. Hedeflerime ulaştıktan sonra açık öğretimden mezun oldum ve sosyoloji bölümünü okudum. Ardından Almanya'da çalışma hayatına atıldım. İlk dönemlerde Almanlar her konuda destek oluyorlardı, ancak son zamanlarda ırkçılık ve ayrımcılık yapmaya başladılar. Kendimi kullanılmış gibi hissediyorum ve her konuda Türkleri küçümsüyorlar" (Görüşmeci 1).*

Aynı şekilde Görüşmeci 10 ülkenin toplumsal yaşayışına, kurallarına uyum sağlamasına rağmen şu hususları vurgulamıştır:

*"Kendimi çocuklarım için geliştirdim, onların benden daha özgüvenli yaşamaları için çabalamaktayım. Farklı alanlarda, farklı pozisyonlarda çalıştım. Son dönemde yabancılardan oluşan ekiplerde çalışmaktayım. Ancak Almanya'da Türkleri küçümsüyorlar ve kusurlu olarak görüyorlar. Ben evin tek kızıydım ve hiç temizlik yapmamıştım, ama Almanya'ya göç ettikten sonra şartlar gereği temizlikçi olarak çalışmak zorunda kaldım. Almanlar, Türk kadınlarına karşı ön yargılı davranmaktalar" (Görüşmeci 10).*

Aynı şekilde Görüşmeci 5 ilk göç eden Türklerin uyum içerisinde yaşamalarına rağmen, şunları yaşamıştır:

*"O zamanki dönemde uyum sağladığımız sürece iyi anlaşıyorduk, ancak Türklere olan nefretleri hep hissedilirdi. Başarılı olan Türklere karşıydılar. Bir kısım Türk, karşı çıkmalara dayanamayıp pes etti, bir kısım ise her şeye rağmen okudu. Düşmanlık her dönem vardı, ancak ilk dönem ırkçılığı dışarıya vurmuyorlardı" (Görüşmeci 5).*

Almanya'da yaşayan Türk kadınları özellikle son zamanlarda Türk ve İslam karşıtlığının arttığından ve İslam dinini terörizm ile bağdaştırmaya başladıklarından bahsetmektedir.

Toplumda yaygın hale gelen bu karşı görüşlülük, kadınların yaşamını ve eğitimini etkilemektedir. Görüşmeci 7 Türklere olan karşıtlığın başlangıcını vurgulamıştır:

*“Almanya’da ırkçılık 1960’lı yıllarda başladı, Almanya’ya göç edenler bunu yaşadılar, onlar bu durumla karşılaştılar”(Görüşmeci 7).*

Türkler işçi konumunda çalıştıkları sürece Almanlar yardımcı olmuştur. Ancak Türkler haklarını aramaya ve kendilerini geliştirmeye başladıklarından itibaren karşıt görüşler belirgin bir şekilde artmıştır. Bu konuda Görüşmeci 3 görüşlerini aktarmıştır:

*“O dönemlerde Almanlar Türklere çok yardımcı oluyorlardı, son dönemlerde bu düşünceleri negatif yönde değişti. Türkleri kendilerinden üstün olarak görmemek için Türk karşıtlığı başladı. Birçok alanda aktif görevde bulunmaktayım ve aynı zamanda muhasebeci olarak çalışmaktayım. Siyasi alanda görev almaya başladıktan sonra ayrımcılıkla karşı karşıya kaldım. Ne zaman Türkler ilerledi, haklarını istemeye başladı, o zaman Almanlarla sorunlar başladı. Almanların belirlediği kılıflara uymamız isteniliyor. Mesela ayak işlerini yapalım, onlar için oy toplayalım gibi” (Görüşmeci 3).*

Türk kadınlarına yönelik ırkçılık ilerleyen yıllarda başlamıştır. Bunun sebebi işçi olarak göç eden kadınların meslek sahibi olmaları ve emir alan değil emir veren konumuna gelmeleridir. Görüşmeci 9 ise bu konuda yaşadıklarından bahsetmiştir:

*“İlk göç eden Türk kadınların çoğunluğu temizlikçi olarak çalışmaya başladılar, ancak ilerleyen yıllarda kadınların üst kademelere geçmeleri Almanların tepkisini çekmiştir. Böylece Almanya’da Türk karşıtlığı ve İslamofobi artmıştır. İlk dönemlerde her Alman sokakta tanımadığı insanlara dahi selam verirdi. Son dönemlerde ise selam vermek yerine ırkçı sözler söylenmeye başlandı. Tesettürlü kızların üniversiteye gitmesi birçok Almanı rahatsız etmiştir, böylece önleri kesilmeye başlandı” (Görüşmeci 9).*

Türk Göçmenlerden uyumlu ve entegre olmaları beklenmektedir, ancak Alman halkı Türk Kadınlarının topluma dâhil olmaları için belirli çerçeveler belirlemiştir. Toplum “birlikte yaşayan ve temel çıkarları için iş birliği yapanlar” dır. Yani Kadınların bir kısmı topluma dâhil olabiliyor iken bir kısmı topluma karşı yabancılaşmaktadır. Görüşmeci 3 ve Görüşmeci 5 bu konuda yaşadıklarını aktarmaktadır:

*“Almanların beklentileri dış görünüşe göre değişmektedir. Artık başörtülü ve başörtüsüz olarak ayırım yapıyorlar ve beklentileri buna göre değişiyor. Başörtülü bayan, ister akademisyen olsun olmasın, hiçbir şeye layık görülüyor. Eğer açık ve istedikleri gibi konuşan bir bayansanız toplum çabuk benimsiyor” (Görüşmeci 3).*

*“İrkçilikle en çok kadınlar karşı karşıya kalırdı. Hedefleri başörtüsünü çıkarmak ve Alman kadınlar gibi yaşamaya zorlamaktı. Başörtüsüz olanlara “aynı bizim gibisin” gibi cümleler kullanırlardı. Yıllar sonra ben de tesettüre girdim ve kendim tanık oldum. Her zaman görüştüğüm memurlar dahi bana düşman gibi bakmaya başladılar. Öncesinde aynı işlemleri yaptırırken, sonrasında engellenmeye başladım. İstekleri başörtülü kadınların hep Almanların isteğine göre hareket etmeleri. Türkler hep emir alsın istiyorlar. Bununla birlikte Türkiye devletinin arkalarında güçlü bir devlet olarak hissetmelerini istemiyorlar” (Görüşmeci 5).*

Dış görünüşe farklı bir anlam verdiklerine Görüşmeci 2 değinmektedir:

*“Almanlar Müslümanların gelişmediğini düşünmektedirler ve dış görünüş bile ayrıştırıcı bir etki yaratmaktadır. Terörizmi İslam ile bağdaştırmaktadırlar, örneğin DAES gibi. DAES, Selefilere gibi örgütler Alman gençleri kandırmaya çalışıyorlar. Almanya’da aşırı İslamcılık ile İslam’ı ayırmıyorlar. Bu nedenle İslam kötü görünüyor ve Türkler de bu durumdan etkileniyorlar. Türk kimliği dile getirildiğinde rahatsız olan Almalar var. Son zamanlarda Orta Asya ve Orta Doğu’dan tesettürlü kadınların göç etmesiyle, daha fazla başörtülü kadın görmek Almanları rahatsız etmektedir. Ayrıca Almanca bilmediklerinden dolayı daha çok sorun çıkmaktadır, bu nedenle Almanlar Türk kadınlarından Almanca öğrenmelerini ve topluma dâhil olmalarını talep etmektedirler” (Görüşmeci 2).*

Kadınların topluma dâhil olabilmeleri için, kendi aileleri ve Alman halkının desteği ile gerçekleşebilir. 1970’li yıllarda “aile birleşimi” kanunun yürürlüğe girmesiyle kadınlar evlilik yoluyla Almanya’ya göç etmiştir. Görüşmeci 4, Görüşmeci 7 ve Görüşmeci 9 Almanya’ya göç ettiklerinden sonra eşlerinin desteği ile topluma daha kolay dâhil olduklarını vurgulamaktadır:

*“Almanya’ya evlendikten sonra göç ettim. Eşim işçi olarak çalışıyordu ve beni her konuda destekledi. Türkiye’de yarım kalan eğitimime Almanya’da devam ettim” (Görüşmeci 4).*

*“Evlilik yoluyla göç ettim ve eşimin desteğiyle kısa sürede Alman dilini öğrendim ve ehliyetimi aldım” (Görüşmeci 7).*

*“Evlilik yoluyla Almanya’ya geldim, bir süre Alman komşularıyla sorunsuz yaşadım” (Görüşmeci 9).*

Ancak Almanya’ya göç ettikten sonra destek göremeyen, hatta şiddete maruz kalan kadınlar hayatlarına kendileri tutunmaya çalışmaktadır. Bu durumu Görüşmeci 1, Görüşmeci 10 ve Görüşmeci 5 aktarmaktadır:

*“Türkiye’den Almanya’ya evlilik yoluyla göç ettim ama zor bir hayatım oldu. Sorunsuz eşim nedeniyle kendimi hiçbir alanda geliştiremedim. Alman dilini öğrenmemi dahi desteklemedi” (Görüşmeci 1).*

*“Evlilik yoluyla Almanya’ya göç ettim, ancak eşim her konuda sorun çıkarıyordu. Sorun çıkarmasına rağmen kendimi ilerlettim, çocuklarım için çabaladım” (Görüşmeci 10).*

*“Babam 1960 yılında ilk göç edenlerden biri, annem de küçük yaşta evlilik yoluyla göç etti. Ben de küçük yaşta Almanya’ya göç ettim, ikinci dünya savaşından kalan hasarları hatırlıyorum ve Türkler Almanya’yı geliştirdiler. Oturulmayacak yerlerde oturup düzene soktular. Ben ise evlendim ancak eşimden bir süre boşanamadım. Daha sonra eşimin baskısına ve şiddetine dayanamadım, çocuklarımı da alıp başka şehre taşındım ve taksi işletmecisi oldum. Bir kadın olarak Taksi işletmesi işletiyorum, aynı zamanda taksi şoförlüğü de yapıyorum” (Görüşmeci 5).*

Almanya vatandaşı olabilmek için uzun yıllar oturma, iyi derecede Alman dilini bilmek ve belli bir derecede asimile olmak yeterliydi. Ancak 1998 yılında kabul edilen yeni göç

yasaları Almanya'daki Türk göçmenleri yakinen etkiledi. En az 8 yıl Almanya'da yaşamak, 23 yaşına gelen gençleri iki vatandaşlıktan birisini seçmeye mecbur etmek, aile birleşimi şartlarının ağırlaştırılması gibi zorluklar getirildi. Böylelikle çalışma izni için uzun yıllar beklemek zorunda kalan kadınların çalışmaları engellenmiştir ve erkeğe bağımlı hale gelmişlerdir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2020). 2000'li yıllardan itibaren Almanlar Türkleri Türk kimliği nedeniyle baskı uygulayıp asimile etmeye çalışmaktadır. Asimilasyon farklı kökenden gelen azınlıklara kimliklerine baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etmek anlamındadır. Bu konu hakkında Görüşmeci 2, Görüşmeci 3 ve Görüşmeci 9 karşılaştıkları durumlardan bahsetmektedir.

*"Türk kimliği dile getirildiğinde rahatsız olan Almanlar var" (Görüşmeci 2).*

*"Siyaset ve üst konumda görev alınmadığı sürece Türk kimliği sorun yaratmamaktadır. Almanların emirleri altında yaşamak sorun olmuyor. Ancak Türk kimliği ile yükselmezsiniz ve engellenirsiniz. Çünkü onlar gibi yaşamamız, onlar gibi düşünmemiz isteniliyor" (Görüşmeci 3).*

*"Türklerin, Türk kimliğinin olması veya olmaması çok önemli değildir. Önemli olan kişinin Türk ismidir. İş, meslek veya üniversite başvurularında Türk isimlerini görünce başvuruları onaylanmamaktadır. Bu nedenler kendilerini Almanya'ya ait hissedemiyorlar, her alanda Türk oldukları hatırlatılıyor" (Görüşmeci 9).*

Çok kültürlü bir devlette yerli halk ile göç eden toplumlar birlikte temel çıkarları için uyumlu bir şekilde yaşamaktadır. Ancak Almanya'da Türk göçmenlerle Alman halkı aynı ortamda bulunmamaktadır ve farklı davranmaktadır. Bu konuya ilişkin Görüşmeci 8 şunları aktardı:

*"Almanya'da artan göçmen sayısı nedeniyle tepkiler tüm yabancılara karşıdır. Fikir ve düşünceleri nedeniyle hep bir kategoriye yakıştırılmakta, çalışmalar, yetenekler, eğitim durumunuz, sosyal seviyeniz önem taşımamaktadır. Türk olmak her kademedede dezavantaj görülmektedir. Hep birileri Türklere bir şeyi öğretme çabasıdır. Almanya'ya ait hissedilmenin en önemli şartlarından biri kabul görmektir, ancak Almanya'da Türklere tolere ediliyor" (Görüşmeci 8).*

Aynı şekilde Görüşmeci 6 ve Görüşmeci 8 Alman halkının farklı davranış sebebini asimilasyon ile açıklamaktadır.

*"Almanların, Türklerin ilk zamanlarda temizlik ve ayak işlerinde çalıştırdıklarından dolayı beklentileri yoktu. Ancak ilerleyen zamanlarda Türklerin ilerlemesiyle entegrasyon adı altında kadınların kıyafetlerini değişmesini, başörtülerini çıkarmasını istediler ve asimile etmeye çalışmaya başladılar" (Görüşmeci 6).*

*"Almanların tek isteği, Türk kadınlarının asimile olmasıdır. Ayrıca 'Modernleşme' adı altında Türk kadınların yaşam şartlarını değiştirmek için çeşitli destekler sağlanmakta ve Türk kadınları için belirli çerçeveler belirlenmiştir" (Görüşmeci 8).*

Görüşme sonucunda elde edilen verilere göre kadınların yaşadıkları zorluklara rağmen özgüvenli olmayı başarmıştır. Böylelikle kadınlar daha sorumluluk sahibi ve sosyal hayata katılmıştır. Sosyalleşen kadınlar yabancı dili daha kolay öğrenmiştir. Yabancı dile sahip kadınlar iş hayatına atılmakta zorluk çekmemiştir. İş hayatlarında yapılan yabancı

düşmanlıklarına rağmen kadınlar becerilerini geliştirmiştir ve kariyerlerini farklı alanlarda da ilerletmiştir. Ekonomik özgürlüklerini kazandırmıştır ve kendi gelirleri ile kendilerine yatırım yapmıştır. Kadınların iş hayatına katılması ile birlikte aile de yalnızca anne değil baba da sorumluluk almıştır. Aile içerisinde ortak yönetimler oluşmuştur. Bu süreçlerde Alman toplumu ile birlikte yaşamayı başaran, çevre edinen, kendilerini geliştiren kadınlar sorunların üzerinden gelmeye başarmıştır. Kadının gelişiminde ve gerilemesinde de en büyük etken eşi olmuştur.

## 6. KADINLARIN ENTEGRASYON SÜRECİNDE YAŞADIĞI SORUNLAR

Türklerin Almanya'da kaldıkları süre boyunca para kazanmak ve geri Türkiye'ye dönmek dışında istekleri bulunmamaktadır. Entegrasyon sürecinde en büyük sorunları Alman dilini bilmemektir. Bu sorun için Almanya ve Türkiye hiçbir girişimde bulunmamıştır. Sosyal yardım kurumlarının açmış olduğu dil kursları ise geri dönme niyetleri ve iş yoğunluğu nedeniyle verimli olmadı. Aynı zamanda Türkler Almanya'ya entegre olmaya çabalasalar da 'yabancı', Türkiye'de ise 'Almancı' olarak anıldılar. Her iki ülkeye de ait hissedemedikleri için içe kapandılar (Başkurt, 2009: 83). Türkler imzaladıkları sözleşmede yer almayan Almanların çalışmadığı ağır işlersonuçde çalıştırılmışlardır. Düşük kalitede ve sağlık açısından uygunsuz ortamlarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Bunlara rağmen kısa sürede geri dönme planları yapıldığından hepsine katlanmışlardır. Alman dilini bilmediklerinden dolayı sözleşmeyi okumadan imzalamışlardır. Bu işçiler arasında zorlu yaşama dayanamayan işçiler olmuştur ve hayatlarını kaybetmiştir (Demirağ ve Kakışım, 2018: 137). Entegrasyon mevzuatına göre ev sahibi ülkeler göçmenlerin geleneklerini olduğu gibi kabul etmektedirler. Ancak göçmen kabul politikaları, düşük eğitilmiş kadın göçmenlerinin ve Müslüman kadınlarının ülkeye girişini engellemek için tasarlanmaktadır. Böylece entegrasyonun önünde bir engel olarak görülmektedir (Dedeoğlu, 2014: 32).

Almanya çok kültürlü bir devlet olarak kendisini tanımlarken, bu konuda örnek gösterilen Amerika Birleşik Devletleri, Kanada gibi devletlerin uyum içerisinde yaşamalarını başarmışken, Almanya bu konuda geride kalmaktadır. Çok kültürlülüğün amacı azami şekilde çeşitlilikten faydalanmaktır. Yerli halkın göç eden toplumla uyumlu bir şekilde yaşamasıdır. Bu konuda Görüşmeci 6 farklı bir durumdan bahsetmektedir:

*“Almanya’da en büyük sorun Türklerin topluma dâhil olmasıyla başladı. Bu nedenle makamınız ne kadar yüksek olsa da Türkleri temizlikçi olarak görmektedirler. Siyah saçlı birini görünce Türk, başörtülü birini görünce yine Türk deniliyor. Aslında Türk eşittir Müslüman olarak kodlamışlar. Türklerin elinden tutan kimse olmaz, iş başvurularında isimler Türkçe olduğundan kabul edilmez. Son 10 yılda Türkiye karşıtlığı artmıştır. Türk gençleri kendilerini savunmak için harcadıkları enerjiyi eğitime harcamamaktalar, bu yüzden gençlerin yükselmeleri engellenmektedir” (Görüşmeci 6).*

Ayrıca çok kültürlü bir devlet olarak göç sayısının artması Alman halkını telaşlandırmıştır. Bu telaşın nedeni ise kendi düzenlerinin bozulacağı korkusudur. Bu konuda Görüşmeci 4 bilgi vermektedir.

*“Almanya’da Türk karşıtlığı yoktur, yabancılaşmaya karşı bir karşıtlık vardır. Bu durum sadece Almanya’da değil, tüm dünya genelinde yaşanmakta ve dünya ekonomisiyle alakalı bir durumdur. Almanlar önceden iki ekmek alıyorsa,*

*yabancılar geldi, onlar yüzünden bir ekmek yiyeceğim düşüncesindeler” (Görüşmeci 4).*

Almanya’da Türk kökenli kadınlar yalnızca Türk kimliğine göre değil, meslek gruplarında da cinsiyet ayrımı ile karşıya kalmaktadır. Bu konuda örnek olarak Görüşmeci 4’ün mesleğini örnek olarak gösterilmektedir. Görüşmeci 4 kadın ve mühendistir. Mesleğinin mühendis olması sebebiyle çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır, nedeni ise mühendislik mesleğinin erkek mesleği olarak görülmesidir.

*“Eğitimimi Almanya’da tamamladım. İş bulmakta zorluk çektim ancak 14 senedir mühendis olarak çalışmaktayım. Ancak kadın mühendis olarak çalışmamı kabullenemeyenler bana işimi öğretmeye çalışanlar var. Türk kimliğinden ziyade mühendislik alanında kadın olarak çalışırken ayrımcılık yaşadım. Türk kadını olarak daha fazla çalışıp kendimizi kabullendirmemiz gerekiyor. Hem yabancı hem kadın olarak zorluklarla hala karşılaşmaktayım ama kendimi özgüvenli hissediyorum, kendimi Almanya’ya ait hissediyorum” (Görüşmeci 4).*

Almanya’da yabancı düşmanlığı artmaktadır ve bu artış devlet kurumlarında da görülmektedir. Türk gençlerin mesleki hayatlarını engellemektedir. Fakat Türk kadınların durumu erkeklerden daha zordur. Kıyafet ve meslek nedeniyle sorunlar yaşanmaktadır. Ancak bütün sorunların üstesinden gelebilmek için sorun yaşayan kadın özgüvenli bir şekilde bütün sorunların üstesinden gelmektedir.

## **7. TÜRK GÖÇMEN KADINLARIN TEMEL SORUNLARINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Almanya’da sorunların en başında dil yer almaktadır. Bu durumun sebeplerinden biri Türkiye’den göç eden Türk kadınların belirli bölgelere yerleştirilmesidir. Böylelikle çalıştıkları fabrika arkadaşları, komşuları Türk’tür. Türk kadınları Almanya’ya eğitim için gitmediklerinden dolayı aralarında Alman dilini konuşan azdır. Bu durumda Türk kadınları sorunlarını dile getirmekte sorun yaşamaktadır. Birçok dil kurslarının açılmasına rağmen sorun çözülememiştir. Alman dilini öğrenme sorununa çözüm olarak Görüşmeci 1, Görüşmeci 2, Görüşmeci 7 ve Görüşmeci 8 öneride bulunmuştur.

*“Türk kadınları kendilerini ifade edebilmek için Alman dilini öğrenmek zorundalar. Irkçılık ile karşılaştıklarında cevap verebilmeleri gerekiyor. Ancak Almanya’da yaşayan Türk kadınlarının çoğu kendilerini geliştirmek istemiyorlar. Zevklerine düşkün bir şekilde yaşamaktadırlar. Arkadaşlarıyla buluşup gezmek, alışveriş yapmak ve marka giyinmeyi seviyorlar. Bu nedenle Alman toplumuna entegre olamıyorlar ve Alman kurumlarında yapılacak işlerini çocuklarına yaptırıyorlar” (Görüşmeci 1).*

*“Türk kadınların Alman toplumunda başarılı olabilmeleri için ilk önce Almanca öğrenmeleri gerekiyor. Türk kadınları buldukları ortamlardan uzak kalmalı ve farklı ortamlara girmeleri gerekiyor. Türk kadınları Alman dilini öğrenmedikleri sürece farklı ortamlara giremiyorlar, Almanlardan çekiniyorlar ve kendilerini ifade edemiyorlar. Çözüm olarak Türk kadınlarının Alman kadınlarla aynı ortamda birebir konuşmaları sağlanmalı. Böylece Türk kadınları Alman dilini daha kolay bir şekilde öğrenebilirler” (Görüşmeci 2).*

*“Almanya’daki kadınlar bu yaştan sonra Almanca öğrensem ne işime yarayacak*

*düşüncesi içindeler. Maalesef Alman toplumunun içinde kendini ifade edebilmek için Almanca bilmek zorundalar. Türk kadınları bulunduğu ortamlardan çıkmaları gerekiyor ve Almanların buldukları ortamlara girmeleri gerekiyor” (Görüşmeci 7).*

*“Türk kadınlarını kategoriye ayırmak gerek, ancak hepsindeki aynı sorun dil bilmemektir. Dili bilmeyen Türk kadını, yaşadığı sistemi de tanımadığından çocuk yetiştirmekte sorunlar yaşamaktadır. Ayrıca Türk kadınlarına dil kursları açmak çözüm gibi görünse de etkili değildir. Aslında Türk kadınları başarılıdır, ancak “başarıyı” her kadın farklı tanımlamaktadır” (Görüşmeci 8).*

Almanlar Türkleri farklı ülkelerden göç eden kadınlarla karşılaştırınca Türk kadınlarının azimli ve çalışkan olarak tanımlamaktadır. Görüşmeci 10 ise Türk kadınlarının bir başka sorununa değinmektedir.

*“Almanya’ya Türk kadınının göç etmesi kolay değildir. Türk kadınları kolay şartlarda yaşayamadılar ve her işi iki kat daha iyi yapmalıydılar. Aynı zamanda kültür ve değerlerini hala taşımaya devam ediyorlar. Almanya’daki kadınlar kendileri için değil, başkaları için yaşamaktadırlar. Türk kadınları kendilerine özgüvenli, ancak diğer milletlerden olan kadınlar Türk kadınlarına göre daha fazla özgüvenlidirler. Türkler itaat kültüründe yaşamaktadırlar, bu nedenle kendilerini geliştirmekte zorluk çekmekte. Türk kadınları çok çalışkan, yetenekli ve dayanıklıdır, ancak diğer milletler arasında en seviyesiz olarak görülmektedirler. Türk kadınları daha çok çalışmalı, üretmeli, Almanca öğrenmeli ve yaşadıkları ülkeyi iyi tanımalıdır. Benim eşim de destek vermedi ama ben pes etmeden devam ettim ve başardım” (Görüşmeci 10).*

103

Türk kadınları azimli ve çalışkan ise o zaman Türk kadınları kendilerini geliştirmek zorundadır. Kadınların kendilerini geliştirme konusunda Görüşmeci 3, Görüşmeci 6, Görüşmeci 9 ve Görüşmeci 10 ekleme yapmıştır.

*“Türk kadınlarının çoğu cehalet içerisinde ve tüm bu yaşananları kabullenmişler. Kendilerini ziyan ediyorlar, hayatı boş yaşıyorlar. Kendilerine zoru seçmiyorlar, rahat yaşamayı seçiyorlar. Alışkanlık dışına çıkmak istemiyorlar, hayatlarında eziklik yaşamışlar, bu nedenle Almanların her dediğini kabul ediyorlar. Onlara karşı bir teslimiyet var. Almancası olan kadınlar dahi her şeyden çekiniyor, bir kısım kadınlar ise Almanca öğrenmeyi bile gerekli görmüyor. Yeni yetişenler arasında ise iki farklı toplum yetişiyor: Bir kısım cahil kesimden daha cahil bir kesim, hayal âleminde bir gençlik... Bir kısım ise hedefleri olan ve ileriye giden gençlik. Türk kadınları farklı becerilere sahip olmalarına rağmen azimleri yok ve Türk kadınları kendilerini değerli hissetmiyorlar. Topluma dâhil olmayan kadınlar, ilk önce özgüvensiz davranıyorlar, ama ne zamanki görevlerini başarılı bir şekilde bitirirlerse, o zaman özgüvenleri geliyor” (Görüşmeci 3).*

*“Almanya’da Türk kadınları dizi izleme yerine Almanın öğrenmeleri gerekiyor. Kadınlar dik durmalı ve kendilerini eğitmeli, iş hayatına atılıp topluma katılmaları gerekiyor. Yaşadıkları şehirlerin tarihini öğrenmeleri ve müze ziyaretleri gerçekleştirmeleri gerekiyor. Herkes tarafından kabul göremeyiz ancak yine de diyalog içerisinde olmalıyız” (Görüşmeci 6).*



*“Birçok kadın Almanya’da sorun yaşadıklarını dile getirmemekteler. Bu kadınlar Almanya’daki şartları kabullenmişler ve kendi çevreleri dışına çıkmamaktadırlar. Bir kısım kadınlar ise, kendilerini Almanya’ya ait hissetmekteler, çünkü kendi kimliklerini saklayıp Alman kimliklerine sahip çıkmaktalar. Başarılı olmayı isteyen kadınlar her zaman çaba göstermekteler. Pes etmeden dil öğreniyorlar, iş hayatına atılıyorlar, çok zorluk çekiyorlar ama hem Türk hem de Alman kimliğine ve kültürüne sahip çıkıp saygı duyuyorlar” (Görüşmeci 9).*

*“Ben her şeyin en iyisi olması için çabalarken, etrafımdaki diğer yabancı kadınlara baktım, hiçbir şeyleri tam değil. Onlarla benim aramdaki fark nedir diye düşündüm. Onlar kendilerini daha geliştirmişti ve bunun ne kadar önemli olduğunu fark ettim. O benim kırılma noktam oldu. Kendimi geliştirmek için farklı kurslara katıldım ve en çok isteğim bir gün yazar olabilmektir. Ancak çevremde tanıdıklarım her konuda beni engellemeye çalıştılar, ama onlara rağmen pes etmeden devam ettim. İyi ki de pes etmemişim, çünkü Almanya’da ele alınmayan konuları ele alarak kitap yazdım, yazar oldum. Eşimle ayrılma noktasına geldim, beni hiçbir zaman desteklememişti, ancak ne istediğimi fark ettiğimde evliliğimi kurtardım. Eşimle birlikte koroya gitmeye başladık, şiirler yazmaya başladım. Hedefim ‘iradeli, liyakatli, hayatla barışık, mutlu ve örnek kadın’ olmaktır. Çocuklarımla benimle gurur duymaları için Alman diline daha hâkim olabilmek için uğraştım. Yazar olduktan sonra, katıldığım kurslardan birinde kurs hocam beni yazar olarak davet etti. Almanların önünde kendi Türkçe kitabımı tanıttım. Türk kadınlarına ilham kaynağı oldum ve kendimi geliştirdikçe, daha fazla kadına ulaşip bilgi aktarmaya başladım” (Görüşmeci 10).*

Almanya’da Türklerin sorununu temelden çözmek için ilk önce kadınların ve annelerin eğitilmesi gerekmektedir. Annelerin eğitilmesiyle birlikte çocuklar da eğitilmiş olacaktır. Kadınların hayata atılabilmesi için özel desteğe ihtiyaç duyulabilmektedir. Kadınlar desteklenirse karşılaşılan sorunların kolay şekilde çözülme ihtimali vardır.

*“Türk kadınlarının sorunlarını çözebilmek için kategorilere ayrılması gerekiyor. Almanya’da farklı kesimden göç etmiş kadınlar yaşamakta ve her biri farklı sorunlarla karşılaşmışlar. Alman dilini öğrenmekten çekinen kadınların olmadığını, elinden özgürlükleri alınmış kadınların olduğunu söylemek gerekir. Temel sorunlarını çözebilmek için anneleri eğitmek gerekiyor, insan olmayı, çocuk yetiştirmeyi öğretmek gerekiyor. Eğer kadınlarımızın ilerlemesini istiyorsak kadınlara özel eğitimler verilmelidir. Eğitim sistemleri güncellenmiyor, karmaşık eski eğitim sistemleri ile eğitiliyor. Karma okullarda teknik alanda erkek çocuklarına ders iyi anlatılırken, kız çocukları anlamadıkları için önemsemiyorlar. Kızlar farklı algılıyor, onları dikkate almıyorlar, bu nedenle kadınlar için eğitim sistemi değişmeli” (Görüşmeci 4).*

*“Başarılı ve kendini ifade edebilen Türk kadınları, ırkçılık ile karşılaşmamaktadır. ırkçılık yapılacağı zaman kendini koruma altına alabiliyorlar. 1980’li yıllarda Türkiye’de başörtüsü sorunu olduğu için okuyamamıştım, ancak Almanya’da yıllar sonra Üniversite okumaya başladım. Kadın isterse her şeyi başarır” (Görüşmeci 7).*

*“Almanya’da kadın hakları diye bir şey yok. Bizatihi kendim yaşadım. Eşimden şiddet görüyordum. Polisleri çağırdım. Polis darp ve kan izleri varsa yardıma geliyorlar onun dışında yardım etmiyorlar. Eski eşimin baskısı nedeniyle*

*çocuklarımı alıp başka şehre taşınmak zorunda kaldım. Kadınlar her ne durumda olursa olsun pes etmemeleri gerekiyor. Kadınlar için eğitim çok önemlidir” (Görüşmeci 5).*

## **8. ALMANYA’DA YAŞAYAN TÜRK KADINLARININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NDEN TALEPLERİ**

Görüşme sonucunda Türk kadınlar daha rahat ve korkusuz yaşamak için Türkiye Cumhuriyeti’nden istekleri vardır. Kadınlar kendilerini Almanya’da yalnız hissetmektedir. Görüşmede Büyükelçilik veya konsolosluklar bazı konularda yetersiz kaldığı onun yerine birçok şehirlere danışabilecekleri kurumların kurulmasını talep ediyorlar.

*“Türk kadınları olarak en çok Türkiye devletinin her konuda bizlere destek çıkmasını ve sorunlarla karşılaştığımızda danışabileceğimiz kurumların kurulmasını istiyoruz” (Görüşmeci 1).*

Bu kurumlarda Türk kadınların ve Türk kadınlarını destekleyen projelerin yürütülmesini talep ediyorlar. Almanya tarafından desteklenen projeler görüşmeciler tarafından uygun görülmemektedir. Bazı projeler Türklerin avantajı gibi görünmektedir ancak Türkleri desteklememektedir. Buna çözüm olarak Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Almanya’nın ortak projelerin yürütülmesidir. Bu projeler Türklerin Almanya’da gelişimlerini, uyum sağlamalarını, yabancı düşmanlığına karşı destekleyecektir. Ayrıca görüşme yaptığımız kadınların değindiği sorunların giderilmesi için de bir çözüm olabilir.

*“Alman devleti çeşitli proje çalışmalarına destek sağlamakta, ancak bu projeler genellikle Türkleri ve Türk kadınlarını aşağılama, küçük düşürme gibi konuları içeriyor. İnsanları mahallelere göre ayırtılmaktalar ve maddi desteği proje yürütücüsü alabilmesi için küçümsedikleri insanları bir araya getirmekteler. Türk devletinden bizleri destekleyecek projeleri üretmesi veya Alman devleti ile ortak projeleri yürütmesini istiyoruz” (Görüşmeci 3).*

Görüşmeye katılan kadınlar görüşme sonunda Türk kadınlarına özel sığınma evlerinin açılmasını talep etmektedir. Birçok kadın belirli sorunlar nedeniyle Türkiye dönemediklerinden ancak Almanya’da kalmaları da sorun olacağından dolayı sığınma evlerine yerleşmektedir. Almanya’da artan yabancı düşmanlığı sığınma evlerini de etkilemiştir. Bu nedenle düzenlerini Almanya’da kurmuş kadınlar kendi güvenlikleri için Türkiye Cumhuriyeti tarafından kadın sığınma evlerinin kurulmasını çok önemsemektedir.

*“Almanya Türklerin de memleketi oldu. Türk kadınlarının sorunları ailede başlıyor. Almanya’da birçok kadın sığınma evlerine sığınıyorlar, ancak oralar da çok sıkıntılı. Türk kadınlarına uygun olmadığı için ayrı bir sığınma evleri açmak çok önemli. Çok sayıda mağdur olan Türk kadını var ve Türkiye’ye dönmek istemiyorlar. Türkiye’deki akraba baskısından dolayı yaşadıkları sorunlara rağmen ailelerinin yanına dönmüyorlar. Sorun yaşayan kadınları geçici olarak emniyetli yerlere yerleştirilmeli, Türk kadınları için bunlar temel ihtiyaçlardan biridir ve maalesef Türkler için bu imkân yoktur. Lisan öğrenmekte sorunlar yaşayan çok sayıda Türk kadını mevcut” (Görüşmeci 6).*

Almanya'da farklı kültürler arasında yaşamakta olan Türk kadınların Alman toplumu ile uyum sorunu yaşamaktadır. Ayrıca aile içerisinde sorunlarla karşı karşıya kalan, evliliklerini bitiren kadınların bir kısmı destek almak için danışma kurumların kurulmasını talep etmektedir. Kendini çaresiz veya kalacakları yeri olmayanlar kadınlar için de konaklayabilecekleri evlerin yani sığınma evlerin açılmasını talep etmekte. Türk kadınlarını destekleyecek ortak projelerin yürütülmesi birçok sorunu ortadan kaldırma ihtimali vardır.

## 9. SONUÇ

Kadınlar hayatın her alanında olduğu gibi göç sürecinde de farklı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Göçün her safhasında kadın göçmenler erkek göçmenlere göre daha fazla zorluk ve mağduriyet yaşamaktadır. Gerek göç öncesinde gerekse göç sonrasında cinsiyetlerinden dolayı göçün yükünü ve sorumluluğunu omuzlarında hissetmektedir.

Kadınların göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları sorunları değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada, 1961 yılında başlayan Almanya göçü sürecinde kadınların sorunları incelenmiştir. Ülkeler arası işçi göçü niteliğindeki bu göç türünde ilk defa farklı bir ülkede çalışma deneyimi yaşayan Türk göçmenler oldukça zorlu süreçler yaşamıştır. Ayrımcılık, dışlanma, yeni ülkeye entegre olamama, göç edilen ülkenin ana dilini öğrenememe gibi çeşitli sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır.

İlerleyen yıllarda aile birleşimi politikası doğrultusunda Almanya'ya eşlerinin yanına giden kadınlar için de bu süreç zorlu olmuştur. Türk kadınları yeni bir toplum yapısı ve farklı bir kültürel yapının içerisine girmenin verdiği çekingenlik ile sosyal yaşama uyum sorunları yaşamıştır. Onların da eşleri gibi dil sorunu ve dışlanma sorunu olmuştur. Fakat kadın göçmenler kadın olmanın getirdiği dezavantajları daha çok yaşamak zorunda kalmıştır. Dil öğrenme becerisi nedeniyle eşlerinin gerisinde kalmış ve bu sorunla daha çok yüzleşmiştir. Ayrıca kılık-kıyafetlerinden ötürü gerek iş yaşamında gerekse toplumsal hayatta daha fazla dışlanmıştır. Dışlanma sonucunda Türk kadınları kendi çevreleri içerisinde yaşamaya başlamıştır ve bu durum çeşitli sorunlar yaratmaktadır. Sorunlar arasında en önemli olanlar alman toplumu ile bir arada bulunmaktan çekinmek, Alman dilini öğrenememek ve çocuklarına destek olamamaktır. Göç eden Türk kadınlar arasında ise kendini geliştiren kadınlar uyum sağlamıştır, Alman dilini öğrenmiştir ve iş hayatına atılmayı başarmıştır. İş hayatına atılan kadınlar ise ayrımcılık sorunları ile karşı karşıya kalmıştır. Türk ve kadın olmaları sebebiyle erkekler tarafından önemsenmemiştir. Görüşmeye katılan kadınlar farklı alanlarda çalışmalarına rağmen çoğunluğunun ortak sorunu yabancı düşmanlıktır. Ancak iş hayatına atılan kadınların hayatları değişmiştir, daha özgüvenli olmayı başarmıştır ve kendilerini geliştirmiştir. Almanya'ya evlilik yolu ile göç eden kadınların arasında evliliklerinde sorunlar yaşayan vardır. Eşlerinin uyum sağlaması için çabalayan erkekler ile eşlerinin ilerlemesine karşı çıkanlar da var. Bir süre sonra bu evlilikler son bulmuştur. Almanya'da boşanan kadınlar Türkiye'ye geri dönmekten çekinmektedir veya kurdukları düzeni bozmak istememektedir. İş hayatına atılan veya uyum sağlamayı başaran kadınlar kendi düzenlerini kurmayı başarabilmiştir. Ancak eşi nedeniyle kaçmak zorunda kalan veya uyum sağlayamayıp, iş hayatına atılamamış kadınlar sığınma evlerine yerleşmektedir. Kendilerini alman devleti tarafından korunma altına almaktadır. Ancak buradaki yaşam şartları Türk kadınları tarafından uygun bulunmamaktadır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti tarafından Türk kadınlarına özel sığınma evlerinin kurulmasını talep

etmektedir. Kadınların yaşadıkları sorunların kendilerinin çözüm bulamaması nedeniyle sorunlarını danışabilecek kurumların Türkiye Cumhuriyeti tarafından kurulması ve kadınlara destek çıkılması istenmektedir. Yalnızca Büyükelçilik veya konsolosluklar bu konularda yeterli olmamaktadır.

Bu çalışmada, Türk göçmen kadınların Almanya’da yaşadığı sorunlar birinci kaynaktan ele alınmıştır. Göçmen kadınlarla yapılan görüşmelerde onların dilinden sorun alanları belirlenmeye çalışılmıştır. Yine yaşadıkları sorunlara ilişkin beklenti, talep ve önerilerine yer verilmiştir. Kadınlar ifadelerinde yaşadıkları sorunların çözümü için toplumsal bir mutabakatın gerekliliğini, Türkiye Cumhuriyeti devletinden destek beklentileri ve her iki devlet arasındaki iş birliğinin önemini vurgulamıştır. Bu çalışmadan elde edilen verilerin Türk ve Alman yetkililerce dikkate alınacağını ümit ederek gerekli politikaların geliştirilmesi noktasında onlara ışık tutacağını ümit etmekteyiz.

### **Kaynakça**

Abadan Unat, N. (2002), Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus -Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Baykal, S., (03.10.1963) Dört Çocuğunu ve Eşini Bırakıp Almanya’ya Gitti. Akşam Gazetesi, , s:1

Almanya Yeniden Kadın İşçi İstiyor (1963, Ağustos 18) Akşam Gazetesi, S:4

Anwerbestopp, 1973. Bundesarchiv. Der Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung. <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/anwerbeabkommen/43270/anwerbestopp-1973/>

Aksoy, Erdal (2010). Almanya’da Yaşayan Üçüncü Kuşak Türk Öğrencilerin Kimlik Algılamaları ve Buna Bağlı Olarak Karşılaştıkları Ayrımcılık Sorunları. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi Bahar (12). 7-38

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. BEÜ SBE Derg., 7(1), 231-274.

Başkurt, İ. (2009). “Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi”, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 12, ss. 81–94.

BPB, 2020. Bundeszentrale für politische Bildung, Redaktion: Erstes Anwerbeabkommen vor 65 Jahren. Yayın tarihi: 17.12.2020. <https://www.bpb.de/kurz-knapp/hintergrund-aktuell/324552/erstes-anwerbeabkommen-vor-65-jahren/>

BPB, 2021. Bundeszentrale für politische Bildung, Redaktion: Vor 60 Jahren: Anwerbeabkommen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Türkei. Yayın tarihi 27.10.2021. <https://www.bpb.de/kurz-knapp/hintergrund-aktuell/342651/vor-60-jahren-anwerbeabkommen-zwischen-der-bundesrepublik-deutschland-und-der-tuerkei/>

Bundesarbeitsblatt, 1962. Amtliche Nachrichten. Herausgeber: Der Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung. 13. Jahrgang, Bonn. <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/anwerbeabkommen/43264/regelung-der-vermittlung-tuerkischer-arbeitnehmer-nach-der-bundesrepublik-deutschland/>

Castles, S. Miller, M. (1998) The Age of Migration, 2nd edition, Macmillan, Londra.

Danış, D. (2021), Almanya Türkiye Arasındaki İşgücü Göçünün Altmışını Yılı Üzerine bir Değerlendirme, İstanbul, Göç Araştırmaları Derneği.

Dedeoğlu, S. (2014) Migrants, Work and Social Integration, Women's Labour in the Turkish Ethnic Economy, Migration, Diasporas and Citizenship Series, Palgrave Macmillan, Amerika Birleşik Devletleri.

Dedeoğlu, S. ve Ekiz Gökmen, Ç. (2020) Göç Teorileri, Göçmen Emegi ve Entegrasyon: Kadınların Yeri. Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları, Sugender, İstanbul.

Demirağ, H. Kakışım, C. (2018). Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması . Journal of Social Policy Conferences , (75), 123-152. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/41800/504496>

Die Gaste (2008). Almanya'ya Göçün Tarihi, Milazım KOÇTÜRK. <http://www.diegaste.de/pdf/diegaste-sayi2.pdf>

European Union (EU). <https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/glossary/>

Faist, Thomas (2003), Uluslararası Göç ve Uluslararası Toplumsal Alanlar, (çev. Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar, Bağlam Yayıncılık, İstanbul

Genel, M. G. (2013) Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garı'ndan Munchen Hauptbahnhof'a".

Haksever, A. (2014). Federal Almanya'da Göç ve Entegrasyon Politikaları. Ankara: Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi.

ILO, 2021. ILO Global Estimates on International Migrant Workers: Results and Methodology - Third edition. International Labour Office – Geneva.

Kalaycı, C., Civelek, G. (2021). Uluslararası İşgücü Göçünün Emek Piyasasına Etkileri. Araştırma Makalesi. Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi

Kalın, İbrahim (2011). Almanya ve Göç: 50. Yılında Almanya'da Türkler Sempozyumu. Almanya ve Göç – Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. Sempozyum 1-2 Kasım 2011 Berlin.

Lee, Everett S. (1966). A Theory of Migration. Demography, Vol.3. No.1, pp.47-57.

Mattes, M. 2019. "Gastarbeiterinnen" in der Bundesrepublik Deutschland. Bundeszentrale für politische Bildung.

McConnell, A., 2016. Mülteci ve Göçmen? Sözcük seçimleri önemlidir. UNCHR The UN Refugee Agency.

Minas (2023). Atlas über Migration, Integration und Asyl. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. 13. Ausgabe.

Özdal, B. (2018), Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye, Bursa, Dora Yayınları.

Perşembe, Erkan, (2009). Almanya'da Çokkültürlü Yapının Ayrıştırılan Unsuru Olarak Müslümanlar ve Entegrasyon Deneyimleri, Milet ve Nihal, 6 (2), 233-263.

Perruchoud, R. & Redpath-Cross, J (2011). Glossary on Migration. 2nd Edition. İsviçre: International Organization for Migration, 61-62.

Silkin, Sema, (2010), Almanya'da Türk Kökenli Kadınların Çalışma Hayatına Katılımı Bremen Eyaleti Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi.

Sinanoğlu, A.Faruk, (2015). Toplumsal Yapının Oluşumu: Bilim, Din ve Toplum Arasındaki İlişkiler. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 4, Sayı 2, s.2013-220. [www.inijoss.net](http://www.inijoss.net)

Sirkeci, İ, Erdoğan, Murat, (2012), Göç ve Türkiye, Migration Letters, Volume: 9, No: 4, ss. 297-302.

Sirkeci, İ, Yüceşahin, M, (2014), Türkiye'de Göç Çalışmaları, Göç Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, ss 1-10.

Terzi, H., Oltulular, S. (2004). Türkiye'de Sanayileşme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensel İlişki. Doğu Üniversitesi Dergisi sayı:5, ss.219-226.

Toksöz, G, (2011), Almanya'daki Türk Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Sorunları, Mülkiye Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 233, ss. 101-109.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2022), <http://sozluk.gov.tr>

UN DESA, 2020. International Migrant Stock.  
<https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock>

Ünver, O. (2011), [Türkiye'den Almanya'ya İşgücü Göçünün Ellinci Yılında Değişen Türk Alman İlişkilerine Genel Bir Bakış](#), Türk Yurdu Dergisi.

Ünver, O. Can [], Almanya'ya Türk İşgücü Göçü- Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkanlar ve Fırsatlar, s. 187-188

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. Electronic Turkish Studies, Cilt No 9 (Sayı No. 2).